

כוחו של משחק הפאזל (תצרף) ככלי חשיבה/ תמר טלשיר-ליפשיץ

ידוע שאלברט איינשטיין לא דיבר עד גיל 3, אולי כי מחשבותיו היו ברמה גבוהה ומורכבת כזו שלא הצליח להגדיר במדויק את המלה או שהעדיף להתעסק עם חפצים עליהם יכול היה לעשות מניפולציות בלי התערבות חיצונית. (ללמוד לבד) כשהתבגר התבטא איינשטיין מספר פעמים **בזכות שעשועי הרכבה כמנוע להתפתחות שיכלית**. האדם, כך טען, שואף ליצור לעצמו **תמונת עולם פשוטה וברורה** בניגוד **למציאות המבולבלת של חיי היומיום** הקשים והבלתי מובנים לו. תמונה מסודרת, כמו ציור סימטרי או הגיוני. (הציטטה "בזכות שעשועי הרכבה" שהוזכרה לעיל, הובילה אותי לבדוק את הפאזל כמנוף לחשיבה בגיל הרך).

הילד הקטן המשחק במשחק ההרכבה מפעיל 2 כיווני חשיבה ופעולה. היות **שהחשיבה הלוגית שלו אינה מפותחת** הוא "חייב" להשתמש בכלי אחר, והכלי הוא **ניסוי וטעייה**. (חשיבה לוגית היא **למידה מתבניות של דברים**, צורות, מספרים, אותיות) השיבוץ ("פיזול") של הרכיבים מאפשר, אם כן, חשיבה ופעולה ב-2 רמות בעת ובעונה אחת: רמה לוגית ורמה של ניסוי וטעייה. **רמה לוגית**: לפי תבנית פשוטה או ידועה (למשל: למצוא עיגול זהה או דומה לעיגול נתון). אז הילד עושה השוואה, מעיין בפרטים, מבחין ביניהם (זה אדום וזה ירוק, או זה רכיב בעל צורה ישירה וזה רכיב בעל צורה עקומה) ואז פועל. (ככל שיש פרטים רבים יותר הרמה הולכת ונעשית גבוהה) **רמה של ניסוי וטעייה**: הוא משער, מנסה להתאים (עדיין הפעולה נעשית בראש), **מצמיד**, בודק, אם יש התאמה הוא משאיר, אם אין, בוחר בדרך אחרת. הדגש כאן על **המצמיד**, שזה **האקט המוחשי**. אחרי **ההצמדה** באה **הבקרה**, בדיקה אם אכן מתקמת התאמה.

הפן החברתי

פאזל הוא משחק המיועד בדרך כלל ליחיד. אפשר לשחק בו בסוג מסוים של **יחד** (עם עוד ילדים) אך גם **בדגם של בוגר/לומד**. ה"לבד" - **העבודה העצמית והעצמאית** מתאפשרת כי לאורך מהלך שיבוץ הרכיבים יכול הילד לבדוק אם הוא נמצא בדרך הנכונה. יש לו תחנות בקרה בדרך, שהן מכוונות אותו. הוא יכול לשגות **בנחת**, לנסות לטעות ולתקן, לטעות ולתקן. זו דרך לימוד אישית דרך **ניסוי וטעייה**. בדגם של **מבוגר/לומד**, המבוגר הוא המתווך המנחה את הילד איך לשחק. **תיווך- התיווך הוא הדבק בין 3 קדקודים ילד-מנחה-משחק**. התיווך מתחולל בשלב **ההקניה**- כשהילד לומד משהו חדש. המתווך **נותן חכה ומלמד איך לדוג**, הוא לא דג עבור הילד. בשלבים הראשונים כשהילד אינו מיומן בהרכבה והגודל והמורכבות מאיימים עליו, מוצע לעבוד לפי דגם בוגר-לומד. הבוגר מציע "קביים". **"קביים" זו תמיכה מעשית או וורבאלית**. למשל הוא מרכיב חלק מהפאזל והילד ממשיך ומסיים אותו. או שהוא מבודד את הרכיבים, מרחיק רכיבים שלא מתאימים ומקרב את המתאימים. בפעולת האלימינציה הזו המבוגר עושה פעולה של אבחנה בין עיקר לבין טפל*. או שהוא מכוון דרך מעט מילים. **תגובת המתווך על פעולת הילד היא תמיכה והערכה בכל תנאי**.

פיתוח מיומנויות

הילד מפתח **מיומנויות יסוד** שמתעצמות כאשר הוא גדל. למשל הוא לומד **למיין** לפי קבוצות רכיבים בעלי מכנה משותף (צבע או צורת הרכיב) (**מיון והתאמה**) הוא לומד **להבחין** בין הפרטים אשר בתמונה והקשר בין הפרטים לכלל התמונה. (**תפיסה חזותית, מיון והתאמה, פירוק והרכבה, רצף**) הוא מפתח את חוש הכיוון שלו, לומד למקם פרטים **במערך מרחבי** גדול. (**תפיסה מרחבית, שיקול דעת**) אם הוא משלים את הפאזל לפי **דוגמה**, הוא לומד **להעתיק דגם**. (**תפיסה חזותית, מיון והתאמה, פירוק והרכבה, שיקול דעת...**) הוא לומד לאחוז ברכיב ולשלב אותו ברכיבים האחרים. (**מוטוריקה עדינה**) הוא בוחר רכיב בעין ואחר כך לוקח אותו, ממקם ומצמיד לרכיב אחר. (**קואורדינציה עין-יד, מוטוריקה עדינה**) דרך המיומנויות שהזכרנו ניתן גם לזהות ולהגדיר דברים שרואים. (**זיהוי ושיום**) דרך המיומנויות שהזכרנו מתחיל הילד לפתח את מיומנות הבחירה. (**שיקול דעת, עיקר וטפל***). הילד רוכש דרכי הסתכלות שונות, וכתוצאה מזה מפתח דרכי **אסטרטגיה של פעולה**. **אסטרטגיות של פעולה לוקחות בחשבון את המיומנויות שרוכש הילד.**

2 דרכי פעולה עיקריות להרכבת פאזל:

דרך-התוכן החזותי: בה ממיינים ומתאימים את הרכיבים לפי אזורי נושא כמו: צבע של פריטים, רקע, חיבור ענייני וכו'. **דרך הקו הישר:** מיון הרכיבים לפי הצורה החיצונית שלהם (למשל הרכיבים הפינתיים והרכיבים שיש להם צלע אחת ישרה). בשתי צורות-המיון בונים בהדרגה את השלם אחרי שמצרפים חלקי תמונות. מעבר לכל המיומנויות שהוזכרו, **הילד מציב לעצמו משימה**, והוא מבצע אותה לאט בהדרגה בצעדים קטנים. "**בצעדים קטנים**" זה סוג של אסטרטגיה, כי גם כשעומד בפנינו משהו גדול, או משהו רחוק ואין אפשרות לראות את כל הפרטים ולקבוע פעולה, אז מתחילים ללכת, ותוך כדי הליכה מתגבשת פעולה.

דרך השיחוק בתצרף/פאזל אפשר גם לאבחן במידת מה בדרך חובבנית, ולעמוד על קשיי הילד. דרך **האבחון** הזה אפשר לעזור לילד. (לדוגמה דרך צפייה במשחקו אפשר לבחון את **רמת הריכוז** שלו (הדבקות במשימה) , אפשר לראות האם הוא מתמצא **בכיוונים**, האם שם לב לקשר של **צבע, תוכן, צורה**. מה מידת ההתאמה בין היד לבין העין, או איך הוא אוחד ברכיב הפאזל ומצמיד אותו לרכיב אחר) למרות שזה נראה "קטנוני" להתייחס לכל המיומנויות האלו, אלו הן המיומנויות שכדאי לפתח בהיות הילד קטן, כי הן הבסיס עליו מושתתים בגיל מאוחר יותר הקריאה, הכתיבה, החשיבה וכיו"ב. כדאי להשקיע בלימוד דרך פאזל, כשהילד מאוד נהנה ואיננו מרגיש שהוא במצב למידה. מין סוכרייה שבתוכה תרופה. במשחק כזה הלימוד הוא מאוד מהנה. דרך הפאזל מתחילים לרכוש כלים שיהוו בסיס ללימוד הקריאה הכתיבה והחשבון. בנוסף משחק הפאזל (בין אם זו תמונה בין אם זה כרטיסים) המורכב בשלמותו מציג את הישגו של הילד **בפני הזולת**. בתגובה, יזכה מהמורה-גגנת-הורה באהדה ובהערכה, פעולה שבונה את **הדימוי העצמי** שלו. *אבחנה בין עיקר לבין טפל זו אחת האבחנות החשובות ביותר!!! המיומנות הזו מלווה את כל חיינו ושורשיה נטועים כבר בגיל הרך. אם אתה מתקשה להבחין בין עיקר לבין טפל בנקודת זמן מסוימת, אתה שוגה בשימת הדגש על הדבר הנכון, וכל פעולה שתעשה אחר כך מושתת על שגיאה.(למשל קריאת מאמר, בחירת דרך, בחירת מקצוע.....)

רשימת המיומנויות שניתן לפתח דרך הפאזל

1. מיון והתאמה- מיון והתאמת רכיבים לפי צבע/ציור/צורה/קווים/פינות תמונת הפאזל
2. תפיסה מרחבית- מפתח את חוש הכיוון. לומד למקם פרטים במערך מרחבי גדול. לומד על הקשרים בין רכיבי הפאזל (פרט) לבין תוכן התמונה (כלל) ועל היחסים ביניהם (מאחורי,בתוך...)
3. אנליזה-סינתזה (פירוק והרכבה-השלם וחלקיו)- לומד להבחין בין הפרטים השונים, ובאותה עת מתיחס גם לשלם.
4. תפיסה חזותית- מבחין בין פרטי הציור-והקשרים ביניהם, מבחין בין דמות לרקע (עיקר וטפל), יחסי גודל בין הדברים.....
5. העתקת דגם- חיקוי. חיקוי הוא אבי הלימוד. להעתיק דגם זה לבטא את הצורה בדרכים שונות (ציור, פאזל, סרטוט, פיסול, הדבקה) בהעתקת דגם מתבקש הלומד גם להוכיח תפיסה ויזואלית, מוטוריקה עדינה, הבנה מרחבית...
6. אומדן והערכה – בתהליך ההרכבה מפתח הילד את מיומנות האומדן (אמֶד). הוא בודק ומשער את גודל האזורים שבהם מופיעים הפרטים ומיקומם, מנסה למקם את הרכיבים ואחר כך להצמיד אותם.
7. קואורדינציה יד-עין- המוח נותן הוראה ליד לפעול!
8. מוטוריקה עדינה- הפעלת אצבעות- הידיים, נטילת הרכיב והצמדה לרכיב אחר.

הפאזל הוא כלי מדיים, הוא מדבר בשפתו של הילד- שפת המשחק. בהיותו מיועד לשחקן יחיד, הוא מאפשר לילד להתייחד בקצב שלו עם המשחק, וגם ליהנות ממנו.

פרופיל משחקי פאזל

שמות/ הערות	פיתוח רגשי חברתי	פיתוח ידע	פיתוח מוטוריקה			פיתוח קוגניטיבי							שם המשחק		
			שפה	חשבון	קשר יד-עין	מוטוריקה עדינה	מוטוריקה גסה	שיקול דעת	זיכרון	תפיסה מרחבית	פירוק והרכבה	מיון והתאמה		זיהוי ושיום	תפיסה חזותית
	יחיד, לזוג, לקבוצה	השכלה כללית	*		*	*		*		*	*	*	*	*	פאזל חיות...
"אורדע"	יחיד														

בטבלה זו "פרופיל משחקי פאזל" יש לכתוב משחקי פאזל (משחקי קופסה) ולנתח אותם בטבלה. (לדוגמה פאזל חיות)